

Борко Темелкоски

### 35 ГОДИНИ ОД УБИСТВОТО НА МИРЧЕ АЦЕВ\*

Осумнаесетти декември 1942 година. Студен зимски ден. Во Покраинскиот комитет во Скопје пристигна страшна вест — Мирче и Пинџур паднаа во рацете на полицијата! Комунистите во Велес се сите на нога. Народот е збунет и исплашен. Во околината и градот беснее полициски терор.

Во Покраинскиот комитет почнаа деноноќија во кои притискаше прашањето: Што да се спори? Сè што имаше во тие тешки времиња и услови ПК на располагање, беше ставено во движење. Да се спасат двајца необични луѓе, два живота, два столба на Партијата и Револуцијата. Беше преземено сè што даваше макар и најмала надеж. И додека Партијата однадвор се натпреваруваше со времето, во злогласниот истражен полициски затвор во Скопје деноноќно и без прекин траеше до тогаш невидено сверско мачење над Мирче и Пинџур. Само по неколку дена стигна првата потресна вест — Страшо Пинџур е мртов, подлегнал на мачењето без да изусти збор пред полицијата. Бесно раздразнети што не чуја ниту збор а првата жртва отиде, остатокот од своето сверско беснило инквизиторите по струполија врз Мирче. Уште цели 13 деноноќија Мирче го издржуваше сверското мачење. И на 4 јануари 1943 година стигна веста која на луѓето крвта во дамарите им ја здрви — Мирче е мртов, умре како херој.

Денеска е триесетипеттата годишнина од тој незаборавен ден. Прилика е да се потсетиме на сето тоа што Мирче го стори за слободата на својот народ, за својата Партија, за Револуцијата — за сите нас, за генерациите што се родија и израснаа во мир, кои претставата за тешката драма на револуцијата ја добиваат само од раскажувања и литература.

Животот и делото на Мирче Ацев е нераскинливо врзано со судбината и поблиската историја на македонскиот народ.

---

\*) Реферат поднесен на комеморативната седница, одржана на 4 јануари 1978 година во Прилеп.

По завршувањето на Првата светска војна Балканот доживеа нови територијални кроења и прекројувања. Македонскиот народ го расцепија на три дела. И кога новата државна творба Кралството на Србите, Хрватите и Словенците зашлвои по версајските мирни води, откинат од својата национална и географска целина, во него се најде и македонскиот народ од вардарскиот дел на Македонија. Силата и историјата, а не правдата и неговата волја, му ја наметнаа таа судбина.

Меѓутоа, во таа држава за него немаше ниту мир, ниту слобода. И како што и на другите две балкански држави кои грабнаа дел од Македонија, така и на знамето на троименото Кралство на Србите, Хрватите и Словенците, немаше место за македонското име. Кројачите на повоениот мир нему му пропишаа да нестане. И оттогаш македонското име ќе биде прогонувано и со закон и со терор. Тие што ќе го употребуваат македонскиот јазик ќе ги полнат казаматите на Грција, Бугарија и Кралството Југославија. Македонското знаме ќе го носи само револуционерната илегала за да го преземат првите вооружени единици на македонската ослободителна војска и да го истакнат на зданието на првата македонска држава — Народна Република Македонија, родена во опинот на Народноослободителната борба на сите народи на Југославија водена од КПЈ и другарот Тито, прогласена на Првото заседание на АСНОМ. Додека преговарачите се договараа од името на Србите, Хрватите и Словенците каква да биде новата држава, македонскиот народ непрашан беше внесен во неа како колонијална сопственост на тогашното Кралство Србија. Кога буржоазијата на трите народи го презеде кормилото на државата, македонскиот народ национално обесправен заедно со работничката класа на другите народи беше осуден на ропски труд и тешка економска експлоатација за доброто и величието на новото кралство и великосрпската буржоазија.

Во најниските длабочини на неправедното општество на предвоена Југославија каде што Комунистичката партија на Југославија пушти најдлабоки корени растеше и се калеше идниот револуционер и херој Мирче Ацев. Своето прво револуционерно воспитување тој ќе го добие уште во своето семејство, а тоа е необично семејство.

Еве што е напишано за него во енциклопедијата на Лексикографскиот завод на Југославија:

„Ацеви е семејство кое во шест генерации дало низа борци и раководители во ослободителната борба на македонскиот народ. Симон, по запинувањето на својот татко — кмет на беговски имот во селото Ореовец — кон средината на XIX век станал водач на една востаничка дружина во Прилепскиот крај, па загинал во борбата со турските одреди. Неговиот син единец Хаџи-Костадин, по долгогодишната револуционерна работа бил по-

сечен од Турција. Сите шест синови на Хаџи-Костадин: Јонче, Иле, Диме, Тасе, Ристе и Аџе — учествувале во ослободителната борба против турското феудално господство, загинувајќи еден по друг на бојното поле или по затворите на егејските острови. Аџе имал четири синови и сите тие во новиот период на ослободителната борба на македонскиот народ беа на чело на востаничките одреди на Прилепскиот крај. Неговиот најстар син Мирче, откако избегал од затворот Бејазкуле во Солун, станал војвода на една востаничка чета за време на Илинденското востание. Загинал кај селото Уланци, во Тиквешкиот крај. Петре во текот на својата револуционерна дејност станал еден од најблиските соработници на Гоце Делчев и бил истакнат раководител на Илинденското востание. Фатен од Турците, поминал низа години во затвор. Гога загинал 1906 година. Дончо, таткото на народниот херој Мирче Аџев, активен учесник во Илинденското востание и во Народноослободителната борба од 1941 до 1944 година, единствен од оваа плејада на борци го дочека ослободувањето на Македонија. Братот на Мирче Аџев — Димче — загина во февруари 1944 година како борец на Првата македонско-косовска ударна бригада, а неговата сестра Вера беше еден од познатите организатори и раководители на Народноослободителната борба во Македонија (1941—1944)“.

Во пазувите на тоа семејство револуционерниот дух и идејата за слободата на македонскиот народ на Мирче му се всадувани уште од малечок.

Загаа, сосема е природно што Мирче, уште од првите чекори во животот надвор од семејниот круг, се најде во оние средини во кои се негуваше и развиваше прогресивната мисла и револуционерниот дух. Уште како ученик доаѓа во допир со марксистичката наука. Неа ја осознава и прифаќа како основа и патоказ за излез од замрсените и противречни состојби на општеството во кое живее. Оптоварено со тешки класни и национални спротивности, поделено на богати и сиромаси, ограбувачи и ограбени, слободни и обесправени, на национални хегемони и национално потиснати, општеството е преполно со кризни состојби. Тие се достигнуваат една со друга и како на филм пред очите на Мирче се низат социјалните и политички судири во кои силата и неправдата го задушнува секој обид да се најде излез на линија на прогресот. Набргу Мирче, без двоумење, конечно се определува за комунистичката идеологија, која му станува мотив на неговото живеење и неговата револуционерна борба.

Сега на Мирче му се отвора нов поширок хоризонт на неговите револуционерни погледи. Тој ги сознава и дружите страни на македонското национално ропство, пред сè социјалната страна. И токму тука можеше да се види дека македонскиот народ не е осамен во патилата што му ги донесе великокрп-

скиот режим на новото кралство. Му стана јасно дека под стегата на социјалните неправди и економската експлоатација македонскиот народ се најде заедно со работничката класа и сиромашните слоеви на сите други народи. Колку потешка му изгледаше оваа реалност, толку појасен му стануваше можниот излез од неа. Ако македонскиот народ не е сам во обесправеноста тој нема да е сам ни во својата борба за своите права. Во таа борба за свој сојузник ја има најсилната и прогресивна сила на општеството, работничката класа на сите народи во Југославија. Напредната мисла и прогресивната интелигенција, со него се во ист фронт против реакционерниот режим. КПЈ беше единствена која низ една еволуција конечно заведе правилен став по националното прашање, а посебно по македонското национално прашање. Особено по доаѓањето на другарот Тито на чело на Партијата, ставот по националното прашање стана една од основните составки на нејзината револуционерна стратегија. За македонскиот народ тоа беше единствената гаранција за неговото национално ослободување. Тоа пак, беше силно оружје со кое македонските комунисти ја отстрануваа неизвесноста кај македонскиот народ во крајната цел на борбата што ја води КПЈ. Ова особено во однос на неговата национална судбина по победата.

Така македонскиот народ својата судбина ја сврза со судбината на најсилниот и најборбен — класен противник на ненародниот буржоаски режим. Во борбениот сојуз со другите народи во Југославија македонскиот народ ќе биде непобедлив во својата борба не само за социјалните туку и за националните права и слобода. Ова дотолку повеќе што на чело на таа борба стои најорганизираната класна, политичка и револуционерна сила — Комунистичката партија на Југославија, сега веќе на чело со другарот Тито.

Политичкиот вриеж, класните и социјалните битки како вител повлекоа цели генерации работници, студенти, напредни интелектуалци, во револуционерниот фронт против реакционерниот великосрпски режим и против полуколонијалната положба на Македонија во троименото кралство. Мирче е меѓу првите во тој вител.

Оттогаш целиот свој живот и револуционерна енергија Мирче ќе ги посвети на авангардниот одред на револуцијата, на Партијата. Оттогаш па сè до неговата херојска смрт животот на Партијата ќе биде и негов личен живот. Сè што значи среќно и радосно, драматично и трагично во животот на еден млад човек, Мирче ќе го доживува во Партијата и ќе го дели со неа.

Револуционерната дејност на Мирче пред војната се одвива во рамките на КПЈ и врз основа на нејзината стратегија и тактика. Таа е многу богата, разновидна, динамична и комплекс-

сна. Тој дејствува на еден широк фронт почнувајќи од борбата за остварување на секојдневните економски, социјални, културни и други граѓански права на човекот, преку сеопфатни политички акции против великосрпскиот буржоаски поредок за национални и политички слободи, до отворање визија за изградба на ново праведно, хумано социјалистичко општество. За тоа на политичката сцена во тоа време Мирче можевме да го видиме во многу улоги:

Тој е активен пропагатор на марксистичкиот поглед на светот меѓу младината, работниците, тутунџиите, занаетчиите и други кои стануваат идни револуционери. Едновремено ние го гледаме во улогата на организатор на марксистичкото образование на членовите на Партијата и СКЈ-от, на синдикалните активисти и други политички активни граѓани.

Како политичар и борец Мирче дејствува и јавно и илегално. Активен е во разни легални културни, просветни, социјални и слични институции и друштва. Него го гледаме и како штрајкач, демонстрант, и како говорник на јавни митинзи, демонстрации и други собири, и како организатор на политички протести и други видови масовна политичка акција против постојниот режим.

Мирче ќе го сретнеме и како организатор на илегално печатење и растурање разновиден партиски пропаганден и политички материјал. Тој не ретко ќе врши улога на уредник на некое револуционерно гласило и ќе биде автор на повеќе разновидни пропагандни и политички текстови легално или пак илегално печатени и растурани меѓу народот.

Мирче е активен и во организационата изградба на Партијата. Тој прима нови членови и организира нови партиски келии. Создава СКОЈ-евски групи и раководи со нив. Создава месни партиски организации.

Мирче во тоа време е во постојано движење и врши револуционерна дејност во Прилеп, во Битола, во Белград, во Охрид, во Скопје и на други места.

Кога прилепската партиска организација во 1939 година формира своевиден марксистички универзитет, кој стана радни на бројни млади кадри на револуцијата, Мирче е активно ангажиран и како еден од организаторите во неговото создавање и како предавач. Во рамките на дејноста на МК Прилеп тој организира и води скоевски и партиски групи и го формира првиот МК на СКОЈ. Активно учествува во создавањето на активни на комунисти во Урсовите синдикати, меѓу тутунарите создава борбени јадра, како комунист дејствува меѓу напредната интелигенција особено во изборите во 1936 и 1938 година.

Првата партиска техника во Прилеп ја организира Мирче со уште некои другари; — Во Битолската гимназија Мирче е активен во марксистичките и револуционерните кружоци; —

Во Охрид, во студентската колонија е организатор на политичката и револуционерна дејност; — Организатор и говорник е на илинденската демонстрација во Охрид во 1940 година. (Заради тоа го апси жандармеријата); — По налог на ПК КПЈ за Македонија 1939 и 1940 година работи и ја формира партиската организација во Охрид и Струга. Во Белград активно учествува во сите акции што ги организира студентското движење. Едновременно работи и во партиската техника. Во Скопје 1940 година ја организира техниката на Покраинскиот комитет и отпечатува некои броеви на партискиот весник на ПК.

\*  
\*       \*  
\*

Ако во пламенот на Втората светска војна изгоре целиот версајски ред и поредок во Европа, во тој пламен требаше да изгори и статусот на македонскиот народ на избришана нација. Со фашистичката окупација Хитлер не само што не го поништи тој статус, туку бришењето на македонската нација го потврди и со свој печат, разделувајќи ја македонската земја меѓу своите вазали.

Меѓутоа, урнувањето на версајскиот ред и поредок на една, и немирењето на европските народи со фашистичката окупација, на друга страна, ја исфрли на површина новата шанса за македонскиот народ да се бори и избори за својата национална слобода. Овој пат „досието“ на македонското национално прашање можеа да го извлечат од версајските урнатини само прогресивните сили и движења и самиот македонски народ. Настаниите што уследија покажаа дека тоа не го стори никој друг туку само КПЈ и македонскиот народ.

Вклучувајќи се во антифашистичката борба заедно со оние прогресивни сили и движења, во трите балкански држави, кои борејќи се против новиот фашистички поредок едновременно се бореа и против враќањето на стариот неправеден и гнил версајски поредок, овој пат македонскиот народ прашањето на своето национално ослободување можеше и го зеде во свои раце. Меѓутоа, борбата не само што беше тешка туку и многу сложена, и не зависеше само од македонскиот народ. Разделен меѓу трите балкански буржоаски монархии, официјално безимен и изложен на жестока асимилација тој не можеше да изгради единствена и целосна стратегија на борбата за своето национално ослободување. Својот голем револуционерен капитал здобиен во борбата меѓу двете светски војни македонскиот народ го имаше депонирано во револуционерните и прогресивни движења на тие земји. Сега македонскиот народ, за да ја искористи својата историска шанса, со право очекуваше од овие движења поддршка соодветна на неговиот придонес

во долгогодишната заедничка борба во минатото, како и во сегашната против фашистичките окупатори. Во дадените историски услови таа поддршка имаше решавачко значење за македонскиот народ, а клучот за тоа лежеше во комунистичките партии на Југославија, Грција и Бугарија. Меѓутоа, историјата ќе забележи за меѓународното работничко движење еден жалосен факт; очекуваната поддршка безрезервна, несебична и сестрана дојде само од КПЈ. Другите ја изневерија. Тоа ќе биде причина македонскиот народ од пиринскиот и егејскиот дел на Македонија и покрај жртвите што ги даде во антифашистичката војна и овој пат да не се здобие со национална слобода. Наместо тоа овие партии, а особено БРП(к) зазедоа пронационалистички ставови кои беа во директна спротивност со вековниот стремеж и борба на македонскиот народ за свое национално ослободување. Натамошниот развој на настаните ќе потврди дека во случајов не се работи само за епизода без особено значење. Од пронационалистички ставови ќе се премине на пронационалистичка политика, а подоцна на отворена националистичка и антимакедонска акција. Овој факт ќе прерасне во тешка пречка за НОБ на македонскиот народ од чие отстранување ќе зависи и конечниот исход на таа борба. Борбата за отстранување на оваа опасност добива драматични димензии. Новите историски околности, создадени со распарчувањето на бивша Југославија и окупирањето на Македонија од страна на фашистичка Бугарија, условија крајното заострување и расплетот на оваа драма да се одигра во вардарскиот дел на Македонија. Тука најнепосредно се судрија две спротивни стратегии на антифашистичката и народноослободителната борба и два спротивни приода кон македонското национално прашање — она на КПЈ и она на БРП(к). Разликите не се маргинални туку се суштински и од стратегиска природа. Заради тоа голем дел од револуционерните сили ќе се исцрпуваат во ова расчистување, а тоа ќе потрае сè до јуни 1942 година.

Во стратегијата на КПЈ македонскиот народ добива уште во почетокот на Народнослободителната војна гаранција за неговата национална и социјална слобода и суверенитет.

Спротивно од неа, стратегијата на БРП(к) во однос на македонскиот народ има сосема поинаква цел. Таа е националистичка и великобугарска. И нејзиното вистинско име е — територијални аспирации спрема македонската земја и националистички претензии спрема македонскиот народ. Притоа се оценува дека и моментните историски околности, и дадениот однос на силите се поволни за остварување на оваа цел. Единствената пречка во тоа е самиот македонски народ кој се покренува на борба за свое национално ослободување, и КПЈ со својата револуционерна стратегија како и партиската организација во Македонија.

Заради тоа главниот удар е насочен на два пункта:

Да се обезвреди стратегијата на КПЈ и да се прикаже како несоодветна за специфичните услови во Македонија.

Да се отцепи партиската организација во Македонија од составот на КПЈ и да се внесе во составот на БРП(к) и да се стави под свое раковоство. Ако тоа не се успее, тогаш да се стори сè да се стави под влијание, или однатре да се разедини, ослаби нејзината акциона способност и да ја онеспособи како авангардна политичка сила на Револуцијата и Народнослободителната борба на македонскиот народ.

Уште во пролетта 1941, веднаш по окупацијата, раководени од основната стратегија и во рамките на начелните ставови на КПЈ, месните партиски организации во Македонија веќе организирано дејствуваат на подготвување за вооружена борба против окупаторот, а некаде се изведуваат и акции. Така на пример: уште на 7 април МК во Прилеп одржува состанок. Меѓу другото е формирана комисија за собирање оружје.

На 8 април МК на Прилеп организира акција на затворот и ги ослободува политичките затвореници, меѓу коа има членови на месните комитети на Прилеп, Велес, Гевгелија и еден член на ПК за Македонија.

На 9 април се држи широко партиско советување, посветено на подготовките за вооружена борба.

На 10 април држи седница МК на Тетово посветена на подготовките за вооружена борба. Покрај другото донесува одлука да се собира оружје.

На 11 април состанок држи МК Куманово. Донесува одлука да се собира оружје.

Во половината на април МК Куманово организира бојкот на дочекот на бугарските окупаторски власти.

Во почетокот на мај во Кавадарци е организирана обука за ракување со оружје.

Во мај МК во Струмица организира масовно демонстрација во која доаѓа до остар судир со бугарската полиција.

Во мај МК Битола одржува состанок. Покрај другото одлучува да се собира оружје.

Вакви и слични мерки и акции се преземаат и во другите месни организации.

И во екот на ваквата револуционерна раздвиженост во месните организации, се случува настан кој ќе ја отвори првата фаза на длабоката криза во односите меѓу БРП(к) и КПЈ со што ќе биде нанесен првиот тежок удар на партиската организација и револуционерното движење во Македонија. Под влијание на ЦК БРП(к), тогашниот секретар на ПК КПЈ за Македонија Методија Шаторов-Шарло, самоволно и без знаење на ЦК КПЈ ја отцепува партиската организација во Македонија



од составот на КПЈ и ја припојува кон БРП(к). Уследува енергичната историска интервенција на другарот Тито како во Коминтерната така и во ЦК на БРП(к). Во август 1941 година Коминтерната донесува одлука партиската организација во Македонија да остане во составот на КПЈ. ЦК на БРП(к) го повлекува својот став за припојување на оваа организација кон БРП(к). Секретарот на ПК Шарло со одлука на ЦК КПЈ е исклучен од КПЈ и е суспендиран целиот ПК. Со формирањето на новиот ПК и Покраинскиот воен штаб во септември 1941 може да се смета дека наполно е санирана кризната состојба. Меѓутоа, понатамошните настани ќе покажат дека со тоа е завршен само првиот чин.

Кризата во Покраинскиот комитет и првиот тежок судир со ЦК БРП(к) предизвика извесна конфузија во Македонија по основните стратешки прашања на револуцијата. Меѓутоа, и покрај видните последици од таа конфузија во поголемото дел на месните партиски организации на теренот не престанаа подготовките за вооружена борба. Особено во некои од нив овие подготовки се одвиваа со засилено темпо.

Во август, во Скопје, Диверзантска група од Скопје извршува три успешни диверзантски акции на рудникот Радуша. Формиран е првиот Скопски партизански одред. Во септември група прилепски партизани ја изврши првата вооружена акција на тунелот кај Богомила и тогаш падна и првата жртва на бугарската војска од партизанска пушка. На 11 октомври прилепскиот партизански одред „Гоце Делчев“ успешно ја изведува првата крупна воена акција во градот, а Кумановскиот одред го имаше првиот воен судир со бугарската војска и полиција. Со тие акции симболично е започнато востанието на македонскиот народ.

Во ова време Мирче се наоѓа во Прилеп. Ангажиран е на интензивна револуционерна активност. Тој со уште некои другари организира партиска техника во Прилеп, а сега во неа го умножува Прогласот на ЦК КПЈ од 22 јуни. Заради позасилената револуционерна дејност на Прилепската партиска организација полицијата врши потерница по Мирче. Тој влегува во илегалство. По состанокот на МК Прилеп од 13 јули, на кој се расправа за формирање на партизански одред, Мирче, Кузман, Тарцан и Борка Талески заминуваат на Селечка Планина како први партизани за да ги испитаат условите за идниот одред. Веднаш потоа, по порака на ПК, Кузман е испратен на партиска работа во Битола, а Мирче во Крушево. По едно-месечна активност во Крушево Мирче е повлечен од ПК и повикан за Скопје. На 13 август Мирче пешки се упатува за Скопје. Овде се запознава со тешката состојба во македонското партиско раководство. Отсега, како партиски и воен ин-

структор, Мирче пак често ќе ја крстосува Македонија, како еден од најистакнатите кадри во зајакнувањето на партиската организација и подготвувањето на востанието. Откако го прочита Прогласот на ЦК КПЈ, кој повикува на вооружено востание, притиснат од неизвесноста за конечниот расплет на состојбата во Покраинскиот комитет тој од Скопје набргу заминува за Струмица. Со МК на Струмица разработуваат програма за ширење и зајакнување на партиската организација, за организирање револуционерни акции и за подготовки за формирање на партизански одред.

Веднаш потоа со иста задача Мирче заминува за Штип. На состанокот на МК на Штип водат расправа на иста тема.

Оттаму Мирче пак се враќа во Скопје. Овој пат Мирче во Скопје наоѓа нова состојба — формирано е ново покраинско партиско раководство. Формиран е и Покраински воен штаб, чиј член е и Мирче. Испратено е директивно писмо од новиот ПК до месните комитети и членовите на КПЈ и СКОЈ. Активноста за подготвување на востанието сега се спроведува и од Покраинското партиско раководство.

Сега Мирче повторно отпатува за Струмица. Овој пат тој се состана и со членот на Бирото на новиот ПК Благоја Мучето. Со него и со Месниот комитет конечно ги завршија сите подготовки за формирање партизански одред.

Во првите денови на октомври Мирче пак се најде во Штип. На состанокот на МК пак беше расправано за формирање партизански одред.

Тие денови Мирче е на состанок со Воениот комитет во Велес. Подготовките за формирање на одред е тема на состанокот.

Мирче во Велес се среќава и со Ристо Бајалски. Со него се договараат за формирање одред во Гевгелија и програма за диверзантски акции.

Во октомври Мирче е пак во Скопје. Овде се среќава со оптимистички вести за резултатите од подготовките за востанието: во Прилеп првата партизанска чета е нарасната и ќе се формира партизански одред; Скопскиот одред се префрлил на Скопска Црна Гора; во Куманово сè е готово за формирање на партизански одред.

Така дојде 11 октомври, денот кога почнаа акциите на партизанските одреди, кога пред лицето на македонскиот народ јавно се огласија неговите први вооружени единици — јатката на идната македонска народноослободителна војска. Изгледаше дека кризните состојби се совладани и патот на понатамошниот развој на револуцијата е расчистен.

Меѓутоа, почнувањето на востанието внесе нови моменти во револуционерното движење. Од една страна отвори нови пер-

спективи за неговиот побрз и успешен развој, а од друга покрената бројни прашања и отвори нови тешкотии пред кои дотогаш партиската организација не била исправена.

Првите успешни акции на одредите предизвикаа масовна општеност и оптимистички занес во душата кај обичниот македонски човек. И токму тоа предизвика жестока реакција кај фашистичкиот окупатор. Со невидена жестина, и со сите средства на сила и терор тој се средоточи на прите главни столба на кои се потпираше востанието: Партијата, вооружените единици и народот. Плановите му беа јасни. Физички да се уништи Партијата што ја игра улогата на штаб на револуцијата, значи да се обезглави и уништи востанието. Да се разбијат или уништат вооружените единици, значи да се уништи главната сила на востанието. Со масовен терор меѓу населението да се внесе страв и да се сосече коренот на револуцијата и базата на вооружените единици бидејќи само на масовната поддршка на народот тие можеа да егзистираат, да се борат и да прераснуваат во воена сила способна да го истера окупаторот од својата родна земја.

Заради постојната состојба во покраинското раководство на Македонија тоа не беше во состојба успешно да ја координира во подготвувањето на востанието, а уште помалку да ги координира дејствијата на партизанските одреди.

Затоа ударите што ги претрпеа како партиските организации така и партизанските одреди во почетокот беа доста тешки. Тие предизвикаа збунетост и конфузија во редовите на ПК, а на ЦК БРП(к) му послужија за повод повторно да се наметне со своите антијугословенски и антимакедонски, великобугарски ставови во однос на вооружената борба и востанието. Во врска со тоа во својот извештај до ЦК КПЈ од 25 декември 1941 година објавен во „Извори за ослободителната војна и револуција во Македонија 1941—1945“, том први, книга прва, на стр. 76, Бане Андреев меѓу другото пишува: „2) По поразот (редакцијата објаснува дека се однесува на ударите што ги претрпеле одредите и партиските организации во Македонија).... Провалите тука еве со месеци траат и никако да се запрат.... Имаме многу другари осудени на смрт. Исто така и Митре, член на ПК (редакцијата објаснува дека се однесува на Лазар Колишевски)....“

6) ...Веруваме во успех, но многу работи зависат и од други објективни услови, а особено од колаборација на работата со Бугарите“ (веројатно се мисли на БРП(к) — Б. Т.).

Како што е познато, во ноември 1941 е отворена дискусија за резултатите и искуствата од првите партизански одреди и вооружените акции. Се водат долги тешки дискусии во кои настануваат тешки несогласувања, судири и расцеп меѓу членовите на Бирото на ПК. На 25 декември по директива на ПК е

расформиран Прилепскиот партизански одред, а едновременно е формиран и Скопскиот одред. Овој став е наметнат од постојниот делегат на ЦК БРП(к) Бојан Българанов.

Во ова време (по 30 октомври) Мирче Ацев се наоѓа на партиска работа во Битола, како инструктор на ПК. Овде тој развива многу интензивна активност. Заедно со Стив Наумов и другите другари работи на реорганизација на партиската организација. Се зголемува бројот на членството. Се формираат нови партиски келии. Се формира нов МК, а секретар станува Стив Наумов. Во селата се шири партиската организација и се формираат реонски комитети. И додека овдека е подготвен партизанскиот одред за исфрлање, во ПК е во тек дискусијата во која еден дел го осудува исфрлањето на првите одреди како неуспех и се формираат одредите. Кога Мирче слуша за расформирањето на Прилепскиот партизански одред, испраќа протестно писмо до ПК во кое изразува несогласност со одлуката.

Состојбата во Покраинското раководство продолжува да се влошува. Заради несогласувањата во оценката за резултатите од исфрлањето на одредите и вооружените акции во Бирото на ПК настанува расцеп. На една страна се оние што ги оценуваат резултатите позитивно и се за непрекинато продолжување на вооружената борба, а на друга оние што под влијание на делегатот на ЦК БРП(к) ги сметаат за пораз и бараат корекција на курсот за вооружена борба. Со ова почнува вториот чин на драмата на кризата која трае подолго, остава потешки последици, а се разврзува на уште подраматичен начин.

Колку времето одминува толку појасно станува дека не се работи само за различни мислења или спор меѓу членови на едно раководство. Наоѓајќи потпир на секретарот на ПК Бане Андреев за спроведување на великобугарската и антимакедонска политика ЦК БРП(к) преку својот постојан делегат Българанов систематски го развива единството на раководството и ја одневозможува неговата акциона способност. Тој врши силен притисок, при што и не се избираат и средства, од покраинското раководство да се отстранат оние што енергично и безрезервно стојат на курсот на КПЈ за вооружена борба. Постапката кон членовите на Бирото Борка Талески и Вера Ацева, а во некое време и кон Кузман Јосифовски и Мирче Ацев е резултат на тој притисок. Таквите неодговорни манипулирања со луѓето припомогнаа залудно да го загуби животот еден од најпринципиелните членови на КПЈ, истакнат револуционер и проверен приврзаник на револуционерниот курс на КПЈ Борка Талески.

Кога веќе беше пропаднал обидот партиската организација да се стави под свое раководство, БРП(к) систематски и упорно работеше на нејзиното неутрализирање или наполно

онеспособување за револуционерна акција. Притоа се служеше со богат и разновиден арсенал на нетрилични методи за комунистичка партија, почнувајќи од патерналистички однос кон „неискусното“ раководство преку разни обмани, манипулации до отворени притисоци. Главен нишан на постојаниот делегат на ЦК БРП(к) Б'лгаранов му беше покраинското раководство. Откако до таа мера го стави неговиот секретар под свое влијание да можеше со него слободно да манипулира по изолира целото раководство од ЦК КПЈ, а партиската организација во Македонија ја доведе до фактичка отцепеност од КПЈ. И додека тогашниот секретар на ПК речиси секојдневно одеше на советување кај Б'лгаранов, цели девет месеци ПК не одржуваае врска со ЦК КПЈ. На тој начин раководната улога на ЦК КПЈ во однос на партиската организација во Македонија е парализирана и тој како раководен фактор во тој период е исклучен. Во сите директивни или пропагандни документи што ги издаваше ПК КПЈ за Македонија Б'лгаранов настојуваше да исфрли или неутрализира сè што е став на КПЈ, да уфрли ставови кои одговараат на БРП(к) или да ги направи конфузни во таа мера да немаат никаква практична вредност за членството и партиските организации. Со сите можни средства тој настојуваше да ја спласнува револуционерната борбеност кај македонските комунисти и го потхранува опортунизмот секаде и секогаш кога за тоа имаше можност.

И додека на овој начин партиската организација беше разбивана однатре, теророт што врз неа го вршеше бугарската фашистичка власт стануваше сè посилен. Во тоа време партиската организација трпеше удар врз удар. Ударите што ги добиваше беа тешки и со повеќекатни последици, пред сè, заради тоа што доагаа едновремено од повеќе страни. Гледано објективно (иако во случајна коинциденција) тие влијаеја синхронизирано. Ударите од окупаторот пресметани на нејзиното физичко уништување се совпагаа со дејствијата на ЦК БРП(к) кои го разбиваат нејзиното внатрешно единство, особено во покраинското раководство.

Заради се ова, над НОБ во Македонија директно надвисна опасноста истата да биде доведена во ќорсокак. Во таква драматична состојба секој чесен комунист и вистински револуционер беше исправен пред дилемата: или да ги употреби сите сили и средства, нанесениот удар врз Партијата да се излекува брзо или да се изгуби во конфузијата и потклекнувајќи пред притисокот на БРП(к) капитулански да го дочека поразот.

Во таква тешка состојба партиската организација во Македонија беше присилена едновремено да води борба на два фронта; на една страна мораше сите сили да ги вложи самата да се сочува од уништување, а од друга во извонредно тешки

услови да ја продолжи вооружената борба. Историскиот момент беше таков, што по секоја цена мораше да се постигне победа на двата фронта. Во вакви тешки и судбоносни моменти кадрите имаат решавачка улога. Историските факти зборуваат дека македонскиот народ во крилото на КПЈ и низ нејзината класно-револуционерна борба создал доволно прекалени кадри кои со помошта на ЦК КПЈ и другарот Тито ја започнаа револуцијата и ја доведоа до нејзиниот победоносен крај. Меѓутоа, за времето за кое станува збор, состојбаа со кадри беше повеќе од критична. Во жестоката борба со бугарскиот окупатор и заради разбивачката улога на БРП(к) тие беа десеткувани. Билансот со раководните кадри од тоа време може да се рече дека е трагичен: од сите кадри што биле членови на месните и окружните комитети пред војната на крајот од 1942 година останати се само десетина. Кога во мај 1942 година е формиран Привремениот ПК КПЈ за Македонија од 5 члена, само за неполн месец од неговото формирање уапсени се 4 члена од кои Цветан Димов е убиен во затворот, а останат е само секретарот, Мирче Ацев.

Во текот на 1942 година загинати се 15 истакнати борци и раководители кои подоцна се прогласени за народни херои. Во истата година одржани се 40 судски процеси и осудени се над 500 души. Донесени се 87 смртни пресуди.

Меѓутоа, кадрите, месните организации и членовите на Партијата чесно и предано ја извршија својата револуционерна задача во најтешката и најкрвавата година во народноослободителната борба. Тие што ги положија своите животи и тие што во таа година останаа живи, овозможиле во таа тешка година навистина да се победи на двата фронта. Ова е дотолку позначајно што верно држејќи се за линијата на КПЈ долго време ја издржаа борбата сами, сè додека не стигна помош од ЦК КПЈ. За тоа време постигнаа две крупни победи: прво даваа отпор на притисокот на БРП(к), ја сочувваа партиската организација и го одбранија курсот на КПЈ и второ, ја развија вооружената борба создавајќи нови бројни одреди. Го реорганизираа покраинскиот штаб; создадоа оперативен штаб, создадоа бројни месни штабови и овозможија во Македонија да дејствуваат 8 партизански одреди во Битолско, Преспанско, Ресенско, Крушевско, Мавровско, Скопско, Велешко и на Плачковица.

Мирче во ова време е меѓу најактивните. Тој со силна динамичност ја врши својата сестрана револуционерна дејност крстарејќи по градовите и планините низ цела Македонија. Да се сочува и зајакне партиската организација, да се зајакне нејзината организаторска и акциона способност, да се зајакнат партизанските одреди, да се зголеми нивната борбена способ-

ност, да се создаде широка база на одредите во народот особено во селото, — тоа се главните пунктови на дејствување на најдоговорните кадри во тоа време. На овие задачи Мирче бурвално согорува, дејствувајќи меѓу партиските организации и раководства, меѓу партизаните, меѓу народот. Тој во ова време станува и секретар на привремениот Покраински комитет<sup>1)</sup>. Во раководството, тој е најдоговорниот меѓу еднаквите.

Конечниот расплет на кризата која повторно се појави по расформирањето на партизанските одреди во 1941 година стана на крајот на мај 1942 година, кога беше сменето покраинското раководство со секретарот Бане Андреев. Овој пат тој беше поддраматичен а го извршија силите на самата партиска организација во Македонија.

И по повеќекратните обиди на членството, некои месни партиски организации и поголемиот број истакнати партиски кадри да се преземат неопходните мерки за да се излезе од таа положба, раководството не ја измени својата позиција и своите ставови. При сето тоа во состојба во која ЦК КПЈ физички беше оневозможен да интервенира, стана јасно дека, да се излезе од таквата положба може само со сменување на тогашното раководство. Таква беше оценката на мнозинството раководни кадри и големиот дел од постојните месни партиски организации. Врз основа на таква оценка беше поведена и акција. Месните партиски организации откажаа да дејствуваат под раководството на постојниот Покраински комитет и формално ги прекинаа врските со него. Неговото функционирање престана. Се формира ново привремено покраинско раководство. Него го сочинуваа Мирче Ацев секретар, Цветко Узуновски, Љупчо Арсов, Цветан Димов и Мара Нацева. Се воспостави врска со ЦК КПЈ од кој набрзо уследи и конкретна помош. Со тоа партиската организација во Македонија, по наметнатото отцепување, продолжува да дејствува како дел од Комунистичката партија на Југославија и под раководството на ЦК КПЈ и другарот Тито. Така беше отстранета пречката за остварување на револуционерниот курс на КПЈ, со што патот на понатамошниот развој на револуцијата во Македонија остана отворен.

Во досега публикуваните текстови, кои се однесуваат на НОБ во Македонија почнувајќи од периодичните публикации па до оние кои имаат реноме на капитални дела, за овој настан постои некоја недореченост. Сè уште не е направена продлабочена научна анализа и оценка на овој период и на овој настан. Во некои трудови овој настан и овој период едноставно се премолчуваат.

<sup>1)</sup> Види енциклопедија Југославије, издание на Лексикографскиот завод на ФНРЈ, книга I стр. 4.

Во најтешката, најкрвавата и најсудбоносната година на Народноослободителната борба на македонскиот народ 1942 година, на самиот нејзин крај, откако ги препати сите маки и тегиби, во полниот напон на младешкиот живот и во највисокиот успон во револуционерната дејност Мирче испадна од борбениот stroj. Меѓутоа, како борец, како револуционер и како организатор тој и духовно и физички е вграден во сето тоа што во таа година сме го избориле. А во таа година сме избориле многу — резимирано кажано:

— Ја сочувавме партиската организација како од физичкото уништување, така и од внатрешното разединување. Како комунисти не дозволивме да бидеме откинати и приграбени од БРП(к) и останавме во составот на КПЈ. Го сочувавме Штабот на револуцијата.

— Ја отстранивме опасноста да бидеме откинати од борбениот сојуз со другите братски народи на Југославија. Ја сочувавме гаранцијата за победоносниот исход на народноослободителната борба.

— Го одбранивме курсот на вооружената борба. Ги сочувавме првите партизански одреди и создадовме нови. Создадовме јадро за идната народноослободителна македонска војска, единствен гарант на трајноста на победата и чувар на суверенитетот.

— Ја избегнуваме судбината на нашите сонародници од пиринскиот и егејскиот крај на Македонија. Создаваме почетни услови за малку потоа да создадеме прва татковина на Македонците.

— Ја поништивме пресудата на кројачите на версајскиот мир со која беше пресудено македонското име да запише.

Разни енциклопедии, биографи, новинари и слично им ја одмеруваат улогата на хероите во револуцијата. Затоа буричкаат по разни документи или собираат искажувања на соборци. Изгледа дека за Мирче тоа не е потребно. Каква и колкава била неговата улога во револуцијата зборува фактот како е влезен и како излезен од затворот.

На илјади борци влегле во затворите и излегле од нив. Сите на некој начин се мачени. Но, им е судено и пресудувано. Мирче влезе во истражен затвор за да не излезе повеќе ниту пред суд ниту на бело видело. Зарем и тоа не кажува нешто каква му била улогата на Мирче во револуцијата.

Историјата на ослободителните движења знае и за такви свои великани кои за непријателот не биле опасни само додека биле живи, туку биле опасни и по нивната смрт. Такви се малку. Мирче спаѓа меѓу таквите. Кога веднаш по смртта на Мирче и Страшо Пинџур Покраинскиот комитет во летокот што го издаде напиша: „Мирче и Страшо ќе ти осветиме“, непријателот знаеше дека тоа не е обична закана, „глава за глава“, туку зна-



чеше борба до конечното истарување на окупаторот од нашата земја и искоренување на реакционерниот општествен поредок. Веднаш по неговата смрт поетите, писателите и други творци најдоа инспирација за творештво. Преку тоа името на Мирче и Страшо одеше од човек до човек повикувајќи на борба. Само седум месеци требаше да поминат па првата регуларна воена единица да добие името „Мирче Ацев“, и под негово име да води борба сè до конечното ослободување на цела Југославија.

Велиме Мирче умре како херој. Ниту со тоа, ниту со декретот со кој е прогласен за народен херој не е сè кажано. Величината на завршниот чин на неговата борба не може да се искаже со збор. Херојот во Мирче прв го виде уште неговиот целат. Кога во канците на разбеснетиот свер Мирче го испушти последниот здив, страв го здрви неговиот целат. Тој веднаш во Мирче виде вечно жив и бесмртен човек, а себеси се виде како жив труп. Последниот чин што се одигра значеше дека Мирче има идеал за кој вреди да се умре, а за кој ќе живеат идните генерации, а целатот нема идеал за кој вреди да живее.

Сите нас, неговите соборци, врсници, младите генерации и целиот народ Мирче со своето револуционерно дело многу нè задолжи. Најдобро ќе му се одолжиме ако постојано се бориме за поуспешна изградба на самоуправното социјалистичко општество, за развој на социјалистичката демократија, за човековата слобода, за растеж на творечката мисла, за поголема човечност, за правда, за солидарност — неговите идеали за кои се бореше и за кои го положи својот млад живот.